

РИЗИКИ ТА БЕЗПЕКА СЛІДЧИХ ПІД ЧАС ФІКСАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Олександра Сергіївна ЯЦЕНКО,

*Науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем досудового
розслідування навчально-наукового
інституту №1 Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Данило Русланович ТЕСЛЯ,

*курсант 4-го курсу
навчально-наукового інституту №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Воєнні злочини є однією з найтяжчих форм міжнародних злочинів, що посягають на основоположні цінності людства – життя, гідність і безпеку цивільного населення. Загальний перелік воєнних злочинів закріплений у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут) [1]. Згідно з Женевськими конвенціями [2] та Римським статутом Міжнародного кримінального суду (МКС) [1], ключовими принципами розслідування воєнних злочинів є незалежність, неупередженість, об'єктивність та ефективність.

Національне законодавство України передбачає кримінальну відповідальність за воєнні злочини, насамперед у статті 438 Кримінального кодексу України – «Порушення законів та звичаїв війни». Ця норма встановлює відповідальність за жорстоке поводження з цивільним населенням або військовополоненими, депортацію цивільного населення, розграбування національних цінностей, застосування заборонених засобів ведення війни та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права [3]. Варто зауважити, що до воєнних злочинів не застосовуються строки давності притягнення до кримінальної відповідальності [4].

Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила безпрецедентну кількість воєнних злочинів, що потребують якісного документування на стадії досудового розслідування. Належне документування таких злочинів набуває особливої актуальності, оскільки від повноти, якості та допустимості зібраних доказів залежить ефективність досудового розслідування, дотримання принципу невідворотності покарання та відновлення справедливості.

У ході розслідування воєнних злочинів роль огляду місця події, безсумнівно, важлива, оскільки при його проведенні може бути

зафіксована слідова інформація, яка вказує на вчинення саме воєнних злочинів, які полягають у порушенні звичаїв та законів війни, задокументувати їх наслідки. [5]. Водночас здійснення слідчими своїх процесуальних повноважень у зоні бойових дій або на деокупованих територіях пов'язане з підвищеним рівнем небезпеки, що зумовлює необхідність комплексного аналізу загроз для їх безпеки.

Під час фіксування воєнних злочинів слідчі стикаються з високим рівнем фізичних загроз, які є найбільш очевидними та безпосередньо впливають на їх життя та здоров'я. До них належать: ракетні та артилерійські обстріли; мінна небезпека (наявність мін, розтяжок, нерозірваних боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів); можливі дії диверсійних груп (колаборантів) та ризики повторних атак у місцях проведення слідчих (розшукових) дій. Крім того, додаткову небезпеку становлять руйнування будівель, пошкоджена інфраструктура, обвали і пожежі. Такі обставини значно обмежують доступ до місця вчинення воєнного злочину та проведення слідчих (розшукових) дій, що ускладнює оперативність і повноту фіксації доказів та потребують додаткових засобів безпеки.

Поряд із фізичними загрозами значну роль відіграють психологічні загрози, які пов'язані зі специфікою документування воєнних злочинів. В більшості випадків слідчі вимушені працювати з наслідками масованих вбивств, катувань, фізичного насилля, згвалтувань, нелюдського поводження що обумовлює високий рівень психоемоційного напруження. Тривалий вплив стресових факторів та контакт із потерпілими та свідками, які перебувають у стані психологічної травми, призводить до професійного вигорання та зниження концентрації уваги, що в свою чергу може призвести до допущення помилок у процесуальній діяльності.

Також, важливе місце посідають процесуальні загрози, які виникають при фіксації воєнних злочинів. Об'єктивні обставини воєнного стану, такі як обмежений доступ до місця події, неможливість негайного проведення окремих експертиз, нестача технічних засобів фіксації та інші негативно впливають на якість доказової бази. Порушення процесуальних вимог під час збору та фіксації доказів створює ризик визнання їх недопустимими, що ускладнює подальше судове переслідування винних осіб.

Таким чином, при огляді місця події та фіксуванні воєнних злочинів правоохоронці стикаються зі значними загрозами, які впливають як на їхнє особисте життя так і на професійну діяльність. Тому, забезпечення безпекової складової є обов'язковою умовою для проведення перевірок на місцях під час розслідування воєнних злочинів, оскільки безпека життя та здоров'я всіх учасників оперативно-розшукових дій є першочерговим. В умовах воєнного стану держава зобов'язана створювати спеціальні механізми захисту слідчих, які залучені до розслідування воєнних злочинів. Належний рівень захисту слідчих не

лише зберігає їх життя та здоров'я, а й безпосередньо впливає на ефективність розслідування.

Воєнні злочини становлять серйозну загрозу міжнародному правопорядку та національній безпеці України. Ефективне розслідування і притягнення винних осіб до відповідальності є не лише юридичним, а й моральним обов'язком держави, спрямованим на захист прав людини, утвердження верховенства права та запобігання повторенню подібних злочинів у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 (ратифікація 21.08.2024, дата набрання чинності для України 01.01.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Женевські конвенції. URL: <https://warcrimes.gov.ua/sources.html>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (ред. від 21.11.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 25.01.1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125#Text.
5. Лабенок А.О., Осипенко І.П. Досудове розслідування воєнних злочинів в Україні: стандарти, ризики для особистого життя і здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 5. С. 95-100). URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-4.pdf>.